

EMRÎ DÎVÂNÎ

Hazırlayan

Prof. Dr. Mehmet A. Yekta SARAÇ

©

T. C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIđI
KÜTÜPHANELER VE YAYIMLAR GENEL MÜDÜRLÜđÜ

3144

KÜLTÜR ESERLERİ

427

ISBN 978-975-17-3351-1

www.kulturturizm.gov.tr

[e-posta: yayimlar@kulturturizm.gov.tr](mailto:yayimlar@kulturturizm.gov.tr)

[Bu kitap internet ortamında ilk kez yayımlanmaktadır.](#)

EMRÎ

Zamânumuz geçicek çok nişân zuhur eyler
Zamânumuzda eğerçi nişânumuz yokdur

Hayatı

Emrî, Divan şiirinin kendini bulduğu, orijinal ürünler verdiği ve sonraki yüzyılları etkilediği 16. yüzyılda devrin kaynaklarında şiiri takdir edilen ve muamma ve tarih düşürme sahalarda üstâd olarak kabul edilen bir şâirdir.

Emrî'nin doğduğu Edirne, ilk önce devlet merkezi, daha sonra da Balkanlara yapılan fütuhâtın ve askerî harekâtların beşiği olarak Osmanlı devletinin son zamanlarına kadar önemini korumuş bir şehrimizdir. Edirne'den uzun bir müddet için, şiire önem veren hatta kendileri de şiir yazan padişah ve şehzâdeler şehri olarak da söz edilebilir. Emrî'nin doğduğu ve hayatının büyük kısmını geçirdiği bu şehir, siyasî ve askerî bir merkez olması yanı sıra aynı zamanda bir ilim ve kültür merkezi olma özelliğine de sahiptir. Söz konusu dönemde Edirne'de şiir zevkinin ileri derecede olduğunu, şâirlerin tertip ettikleri meclislerde şiir okuyup değerlendirdiklerini kaynaklardan öğreniyoruz. Aslında Edirneli, hatta Rumelili şâirlerin geleneğe dayalı divan şiirinde, fazla belirgin olmasa bile ayrı bir üslup çizgilerinin olduğunu söylemek mümkündür.

Asıl adı Emrullâh olan ve kaynaklarda çoğunlukla Emrî Çelebi, Emrullâh Çelebi olarak geçen Emrî'nin Edirneli olduğu bütün kaynaklarda ittifakla belirtilmektedir. Ailesi hakkında bilgimiz olmayan Emrî'nin tahsil hayatı ile ilgili sadece Sehi Bey'in Heşt Behişt tezkiresinde yer alan "İlm-i zâhire sa'y iderken ferâğat itdi" cümlesinden tahsilini yarıda bıraktığını öğreniyoruz. Önceleri bazı imâretlerin kitâbet vazifesi ile meşgul olurken Hasan Çelebi'nin anlattığına göre Kemalzâde Ali Çelebi'nin Edirne kadısı olmasından sonra onun himayesi ile Yıldırım Bayezid Medresesi'nin tevliyet hizmetinde bulunmuş ve bu şekilde "dil-i mahzûnu şâdân ve gonca-i hâtırı gül gibi handân" olmuştur. Yine aynı kaynağa göre Emrî, daha sonra düşmanlarının hasedine maruz kalarak bu vazifesinden azledilmiştir.

Emrî tezkire sahiplerinin yakından tanıdığı bir şâirdir. Kendisi ile çok defa görüştüğünü ve hizmetlerinde bulunduğunu söyleyen Riyazî'den onun ömrünü İstanbul ve Edirne arasında tevliyet vazifesi ile geçirdiğini öğreniyoruz. Kühü'l-Ahbar sahibi Âli de aynı kanaattedir. Onu yakından tanıyan tezkirecilerden birisi de Âşık Çelebi'dir. Âşık Çelebi 950 senesinde taundan hasta olarak yatar iken Emrî'nin yanında bir arkadaşı olduğu halde kendisini ziyarete geldiğini, hatta ziyareten sonra öldüğünün şayi olması üzerine Emrî'nin onun ölümüne "Gitdi Âşık Çelebi" diyerek tarih düşürdüğünü söyler.

Emrî'nin memurluk hayatında yükselememesinde onun Riyazî'nin tabiri ile -birçok Rumelili şâirde görülen- "kemâl-i istiğnâsı"nın ve Ahdî'nin de doğru tespiti ile "kimse medhinde bir mısra dimemiş" olmasının büyük payı vardır. Gerçekten de onu bir "istiğnâ şâiri" olarak niteleyebiliriz. Herhangi bir devlet büyüğü için kaside yazmamış, kimseyi medh etmemiştir. Divanında onun bu yönünü gösteren pek çok şiir vardır. Onun bu kanaatkâr tutumu ve müstağnî tavrı memuriyet hayatında yükselememesine ve kendisinin fakr u zarûret içinde ömrünü geçirmesine yol açmıştır.

Kaynaklarda esrâr içmekten ve hayallere aşırı derecede dalmasından dolayı ömrünün sonlarına doğru şuurunu kaybettiği belirtilen Emrî, 983 (1575) tarihinde Edirne'de vefat etmiştir. Hasan Çelebi ve Âli ölüm tarihini 982 olarak verseler de ölümüne yazılan tarihlerden onun Hicri 982'de vefat ettiği ortaya çıkmaktadır.

Eserleri ve Edebî Kişiliği

Emrî'nin bugüne ulaşan eserleri Divanı ve muammalarıdır. Bazı divan nüshalarında kısmen kayıtlı olan muammaları ayrıca müstakil bir eser halinde bir araya da getirilmiştir. Bazı kaynaklarda kendisine atfen manzum bir Pend-i Attar tercümesinden ve bir mesneviden - bahsediliyorsa da Pend-i Attar tercümesinin bir başka şâire ait olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca suarâ tezkirelerinde de böyle bir eserinden bahsedilmemektedir. Kendi devrinde bu kadar meşhur olan bir şâirin bu iki eserinden temel kaynaklarda bahsedilmemiş olmasından yola çıkılarak kendisinin divanıyla muammalarından başka eseri olmadığı söylenebilir. Divanındaki şiirlerin çoğu gazeldir. Divanında 581 gazel dışında iki kaside, bir murabba, bir muhammes, bir müsemmen, iki tahmis, bir müstezad ve dört yüzü aşkın mukattaâtı vardır.

Emrî muamma alanında Divan edebiyatının belki de en önde gelen ismidir. Muammaya genç yaşta ilgi duymuş, önce Kınalızâde Ali çelebi ile birlikte Mir Hüseyin Nisâbü'rî'nin muamma risalesi üzerinde çalışmış ardından da bu sanatı ilerleterek muammanın önem kazanmasını ve kendisinden sonra devam ettirilmesini sağlamıştır. Tezkirelerde Emrî'nin birçok İranlı'yı muammada geçmiş olduğu belirtilir. Bu konuda "muammâ-gûy" ve "muammâ-küşâ" olarak nitelenmiştir. Sonraki devirlerde yazılan muamma risalelerinde verilen örnekler çoğunlukla Emrî'nin muammalarından seçilmiştir.

Emrî'nin kaynaklarda üzerinde durulan diğer bir yönü de tarih düşürmedeki ustalığıdır. Kaynaklar onun bu sahadaki maharetinin benzersiz olduğunu ve bu alanda yenilik getirdiğini kaydederler. Bununla birlikte divanındaki tarihler azdır. Bunların da muammaları gibi ayrı bir mecmuada kayıtlı olduğu düşünülebilirse de Divan'ının dahi hayatında iken tertip edilmediği için tarihlerinin çoğunun zayı olduğu söylenebilir.

Devrine ait kaynaklarda "sultanü's-suarâ", "emirü's-suarâ", "emlahu's-suarâ" olarak adlandırılan ve şiirlerine geniş yer verilen Emrî'nin şiirinden çağdaşı tezkireciler övgü ile bahsetmektedirler. Yine devrinde tertip edilen şiir mecmualarında onun şiirlerine geniş olarak yer verilmesi, döneminin şâirlerince takdir edilmesi onun kendi asrında ne kadar şöret kazandığını göstermektedir. Kaynaklarda şiiri hakkında hüküm verilirken tahayyül gücü ve kullandığı teşbihlere dikkat çekilir. Daha önce hiçbir şâirin kullanmadığı mazmunlar ve ince fikirler ile şiirlerini ördüğü belirtilen Emrî'nin muamma ile fazla uğraşması şiirlerine de tesir etmiş, bir takım kelime oyunlarına yönelmesine yol açmış, bu ise şiirlerinde zaman zaman kapalılığı doğurmuştur.

Emrî'nin şiirleri umumiyetle beşerî aşkı konu almakta olup ilahî aşkı doğrudan konu alan tasavvufî şiir yazmamıştır. Şiirlerinde divan sevgili tipi ile ilgili klişeleşmiş ifadeleri kullandığı gibi, alışılmışın dışına çıkarak, mesela "sarı saçlı sevgili"den de bahsetmiştir. İfadeye canlılık katan, şiir dilinin günlük dil ile olan ilişkisini gösteren ve şahsî üslûbun belirlenmesinde faydalı olan deyimleri sıkça kullanmıştır. Sağlam bir üslûba ve veciz ifadelerle sahip olan Emrî'nin önemli bir yönü de Divan şiiri geleneği içinde kalıplaşmış olan benzetme unsurlarını kendi hayal gücüyle farklı bir şekilde işleyerek sıradanlığı ortadan kaldırmasıdır. Kınalızâde bu hususa dikkat çekerek Emrî'nin teşbihlerinin "hayret-fezâ-yı fesâhat ve gayret-nümâ-yı belâgat" olduğunu söylemiştir. Şiirleri teknik bakımdan sağlam olup aruzu genelde başarılı bir şekilde kullanmış, kafiye hususunda da kusurlardan uzak kalabilmiştir. Şiirlerinde devri ile alâkalı örf ve adetleri, günlük hayatın içinden birçok unsuru başarıyla yansıtan Emrî, divan şiiriyle sosyal hayat bağlantısını ispatlayan güzel örnekler sunmaktadır.

Emrî'nin şiirlerinde diğer Rumelî şâirlerin şiirlerinde de görülen hür ve âzâde söyleyiş tarzı güçlü bir istiğnâ duygusu ile de birleşmiş ve böylece farklı bir üslûp ortaya koymasına zemin sağlamıştır.

Hasan çelebi, Emrî'yi kıskananların onun şiirinin mana ile mukayyet olduğunu, âşıkane şiirlerinin de bulunmadığı yolunda kendisini tenkit ettiklerini söyler. Hâlbuki Emrî'nin divanı incelendiğinde başarılı bir şekilde söylenmiş âşıkane gazellerinin de bulunduğu görülür. Fakat muamma ile fazlaca uğraşmasının şiirlerinde mana yönüne daha fazla önem vermesine yol açtığı da bir gerçektir.

Tezkire yazarlarının Emrî'nin ince tahayyül ve bâkir manalara sahip, tarih düşürmede yetenekli ve muamma sahasında edebiyatımızda çığır açıcı bir şâir olduğu noktasında ittifak ettikleri görülür. Devrinde gördüğü ilginin daha sonraki dönemlerde devam etmemesinin başlıca sebebi kanaatimizce, kendisinin güzel ve zarif pek çok şiiri olmasına rağmen daha ziyade muamma üstâdı ve muamma şâiri olarak tanınmasıdır. Bir nevi edebi moda olarak kabul edilebilecek alan muammaya gösterilen ilgi azalınca ismi nerede ise muamma ile aynileşen Emrî de unutulmaya terk edilmiştir. Böylece kendisinin ünlenmesinde müessir alan bir husus daha sonra şöhretinin eksilmesinde ve unutulmasında rol oynamıştır.

Özetle; Emrî'nin şiirlerinde bir sanatkâr titizliği ve itinası, kuvvetli bir hayal dünyasıyla beraber kıvrak bir zekâ ve yer yer bir lirizm görülür. Son dönem edebiyat tarihlerinde hak ettiği yeri alamasa da, muhayyile ve tasvir kudreti, bakir mazmun ve deyişleri, alışlagelen benzetmelerle orijinal alâkalar kurması, muammada Divan şiirinin üstâdı oluşu gibi hususlar dolayısıyla Emrî, 16. yüzyılın üst düzeyde kuvvetli, orijinal ve başarılı şâirlerindedir.

Kaynakça

- Ahmed Bâdî Efendi; *Rijâz-ı Belde-i Edirne*, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, nr. 10392, s.436.
Âlî; *Künhü'l-Abbâr*, İ.Ü. Ktp. nr. 2377, vr. 178b.
Âşık Çelebi; *Meşâirü's-Şuara* (nşr. G.M. Meredith-Owens), London 1971, vr. 46b.
Beyânî; *Tezâkirü's-Şuara*, İ.Ü., T.Y. nr. 1560, vr. 13a.
Ergun, Saadet Nüzhet; *Türk Şairleri* (İstanbul, 1936-1945), c.3, s. 1278.
Faik Reşad; *Tarih-i Edebiyyât-ı Osmaniye*, İstanbul, ts., s. 282.
Gibb, H.A.R.; *A History of The Ottoman Poetry*, v. III (London, 1904), s.133.
Hasan Çelebi; *Tezâkirü's-Şuara* (nşr. İbrahim Kutluk), c.1 (Ankara, 1978), s.178.
Köprülü, M. Fuad; *Edebiyat Araştırmaları*, 2. baskı (Ankara, 1986), s.78.
Köprülü, M. Fuad; Şehabeddin Süleyman; *Yeni Osmanlı Tarih-i Edebiyatı*, İstanbul, 1332, s.311
Latîfî; *Tezkire-i Latîfî* (nşr. Ahmed Cevdet), İstanbul, 1314, s.94.
Mehmed Süreyyâ; *Sicil-i Osmanî*, c.1 (İstanbul, 1308), s. 400.
Mehmed Tahir, Bursevî ; *Osmanlı Müellifleri*, c.2 (İstanbul,1333), s. 77.
Nev'îzade Atayî; *Hadâiku'l-Hakâik fi Tekmilî's-Şekâik*, c. 2 (İstanbul, 1268), s. 478
Peremeci, O. Nuri; *Edirne Tarihi*, İstanbul, 1940, s. 198.
Riyâzî; *Rijâz-ü's-Şuarâ*, Nuruosmaniye Ktp. nr. 3724, vr. 27a, 29a.
Saraç, M.A.Yekta; "Emrî ve Edebî Kişiliği", İ.Ü. Türkiyat Mecmuası, c. 20, (İstanbul, 1977), s.315
_____; "Emrî", DİA, c. 11 (İstanbul, 1995), s.164.
_____; *Emrî'nin Muammaları*, Basılmamış Çalışma.
Sehî; *Heşt Bibîst* (nşr. Günay Kut), Cambridge (USA), 1978, s.303.
Şehlu, Saadet; "Şehnameci Talikizade'ye Göre Osmanlı Padişahlarının Şairlikleri" İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1988.
Türkçe Yazma Divanlar Katalogu, c.1 (İstanbul, 1947), s. 159.
Üngün, Sevim; "Enîsü'l-Müsâmirin Tahlili ve Tenkitli Neşri", İ.Ü. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1972.